

Pověřená osoba k výkonu pěstounské péče
„Dětský úsvit“, z. s.
Sídlo: Pod Lipami 223/5, Františkovy Lázně 351 01
Zastoupená: Bc. Soniou Sudimacovou – předsedkyní zapsaného spolku
IČO: 07111223
Bankovní spojení: 284282387/0300

kontaktní místo:
Kamenná 40, Cheb 35002

Standard č. 12

Změna situace

Aktualizace jednotlivých dokumentů probíhá průběžně.

Vypracovala:

*Bc. Sonia Sudimacová – předsedkyně „Dětského úsvitu“, z. s., sociální pracovník
Spolupracoval tým pracovníků.*

Kritérium 12a

Pověřená osoba má písemně stanovena pravidla a postupy práce pro situace významných změn v životě dětí a rodin včetně ukončení pobytu dítěte v původní nebo náhradí rodině.

Cílem je:

- zajištění adekvátní přípravy dětí, rodičů a pěstounů na významné změny v jejich životech
- efektivní řešení nastalých situací změn

Významné změny – příklady situací, které by mohly být pro dítě v NRP významné:

- příchod dítěte z biologické rodiny do rodiny pěstounské
- příchod dítěte z ústavního zařízení, ZVOPu apod. do pěstounské rodiny
- zájem biologických rodičů o kontakt s dítětem v NRP
- odchod dítěte z pěstounské rodiny zpět do biologické rodiny
- přijetí dalšího dítěte do pěstounské péče
- narození dítěte v pěstounské rodině
- nástup dítěte do mateřské školky, školy
- stěhování
- změna školy
- volba následného studia se zaměřením na budoucí uplatnění v životě
- rozvod pečující osoby/osob
- odchod člena rodiny
- vážné onemocnění pěstouna nebo dítěte/člena náhradní rodiny
- úmrtí pěstouna /člena pěstounské rodiny/
- zletilost dítěte, ukončení pěstounské péče

Oprávnění rozhodovat pěstoun x zákonný zástupce

V běžných životních situacích dítěte je pěstoun oprávněn rozhodovat zcela sám.

Jsou však situace, které vyžadují **spolurozhodnutí zákonného zástupce:**

- zdravotní stav dítěte vyžadující lékařský zákrok
- vzdělávání dítěte - přestup do jiné školy
- vystavení cestovního pasu
- vycestování do zahraničí
- u soudu /svěření dalšího dítěte do pěstounské péče, přechod pěstounské péče na opatrovníka, v případě že zákonného zástupce nelze vyhledat apod./.

Všem významným životním změnám věnují klíčový pracovníci maximální pozornost a celý proces doprovázejí.

Klíčový pracovník se zaměřuje na celkové fungování náhradní rodiny, zjišťuje, zda jsou dítěti zajištěny veškeré podněty pro zdravý vývoj při změně situace v rodině. To znamená, že jsou s rodinou a dítětem v pravidelném osobním kontaktu, pečlivě mapují reakce, sledují projevy dítěte, vzájemnou komunikaci a bezpečně kotví celý proces tak, aby změna pro dítě byla co možná nejméně zatěžující. Jde zejména o eliminaci další případné traumatizace dítěte. Viz *Standard č. 2*.

Klíčový pracovník by se měl při mapování potřeb náhradní rodiny zaměřit na veškeré její potřeby, na potřeby dětí vyrůstající v této rodině.

Konkrétně by měl sociální pracovník zjistit a zmapovat:

- silné stránky /o co se lze opřít, vnitřní zdroje/
- slabé stránky /skrytá úskalí, rizika/.

Situace v životě náhradní rodiny mohou být různě náročné jak pro samotné dítě, tak pro pěstouny. **Pečující osoba musí zvážit**, zda má příprava předvídatelných či plánovaných změn v rodině probíhat pod odborným vedením, či ji zvládne bez této pomoci. Odborným vedením rozumíme spolupráci s např. psychologem, psychoterapeutem, právníkem, speciálním pedagogem či jiným odborníkem /dle závažnosti a charakteru dané situace/.

Celou situaci a odbornou pomoc by měla rodina konzultovat se svým klíčovým pracovníkem a ten by měl být nápomocen při výběru vhodného odborníka a pomoci dojednat potřebné.

Při doprovázení **je důležité** rodinu povzbuzovat, kladně motivovat k otevřené a přímé komunikaci mezi jednotlivými členy, vést rodinu k řešení a nikoliv k vyhýbání se překážkám, k zajištění a podpoře dítěte a respektování jeho vývojového období.

Podpora všech aktérů a úzká spolupráce s příslušným OSPODem, zejména předávání informací /Standard č.11/ je naprosto nezbytnou součástí. Klíčový pracovník **plánuje sled jednotlivých kroků s rodinou**, konzultuje s ní všechny tyto kroky a postup vyhodnocuje. Všechny kroky jsou písemně zaznamenávány.

Postup práce klíčového pracovníka pro situace významných změn

Klíčový pracovník v prvním kroku musí definovat, zda situace je významná pro dané dítě, resp. rodinu; zda potřebují pomoc a proč /např. porovná situaci v rodině pěstouna s běžnou situací rodiny, dle základních informací porovná vývoj dítěte s vývojem popisovaným v odborné literatuře, pro lepší ověření si vyžádá i názor speciálního pedagoga nebo jiného spolupracovníka – metodika, konzultuje danou situaci se sociálním pracovníkem příslušného SPODu, který s rodinou taktéž pracuje.

Neexistuje jednotný návod, zejména proto, že každý jedinec je zcela jedinečný a neopakovatelný a každý reaguje na změny zcela odlišně. Proto je třeba, aby klíčový pracovník nejen jednal eticky a profesně, ale aby celý proces zvládl tak, aby průběh byl co možná hladký a harmonický.

V závažnějších případech klíčový pracovník situaci v rodině a jednotlivé navržené kroky konzultuje s vedoucí.

Vždy je potřeba vycházet z konkrétní situace rodiny. Pokud klíčový pracovník rozhodne a vyhodnotí, že situace je pro dítě, resp. rodinu významná, navrhne **způsob intervence, kde budou popsány jednotlivé kroky:**

- **co, kdo, kdy a jak udělá**
- **jak dlouho intervence potrvá a s kým /jaký odborník, SPOD, další zainteresované osoby/**

K tomuto účelu je zpracován **rámcový harmonogram příprav**, ze kterého se vychází.

Průběh přípravy:

- práce s životním příběhem
- pravidelné návštěvy v rodině, popř. společně trávený čas, např. víkend či společný výlet s rodinou
- mapování aktuální situace, její vývoj, sledování možných rizik /reakce jednotlivých členů rodiny, reakce okolí popř. mateřské školky či školy/
- poskytování zpětné vazby, pomoc, poradenství včetně styku s institucemi
- práce s odbornou literaturou – samostudium pečující osoby + konzultace
- vedení záznamů pečující osobou /např. zápisy v Deníčku/ - jak o reakcích dítěte, tak o svých pocitech, prožívání celé situace
- zprostředkování asistovaného kontaktu dítěte s biologickou rodinou v případě stanovení této omezené formy kontaktu soudem
- spolupráce s odborníky /psycholog, terapeut, psychoterapeut, pediatr,../

Během procesu klíčový pracovník nabízí:

- podporu dítěte a členů náhradní rodiny v komunikaci, ventilování emocí, pocitů
- definování potřeb a z toho vzniklých požadavků jak dítěte, tak členů náhradní rodiny.

Celý proces klíčový pracovník bezpečně kotví, chová se profesionálně, nevměšuje se, nenabízí „svá“ řešení.

Navrhuje způsob konkrétní pomoci: odbornou pomoc, návazné služby, služby pověřené osoby.

Realizuje intervenci a také ji v součinnosti s rodinou a dalšími zainteresovanými stranami **Vyhodnotí.**

Vše řádně **písemně zaznamená** – záznamy z konzultací, průvodce, půlroční zprávy, plán podpory.

Klíčový pracovník využívá i postupy a metody popsané i v dalších standardech.

Významné změny - jednotlivé situace v rodině

1. Příchod dítěte z biologické rodiny, ZVOP, DD, jiného zařízení, přechodné pěstounské péče do rodiny pěstounské

Příchod dítěte do náhradní rodiny je vždy velice citlivým okamžikem, který v sobě obsahuje možná rizika. Abychom tato rizika eliminovaly a předcházely případným úskalím, která by mohla narušovat stabilizaci vztahů v rodině, **klíčový pracovník pečlivě mapuje stávající vztahové vazby v rodině**, celkové emoční klima, prožívání a projevy všech zúčastněných.

Středem zájmu musí v tomto období být prožívání dítěte. Aby tento proces dobře zvládlo, potřebuje oporu a pomoc všech dospělých, kteří se procesu přechodu účastní. Dítě musí cítit pocit bezpečí, jistoty, důvěry. Čím lépe se v procesu orientují dospělí /biologická rodina, pěstouni, sociální pracovníci, aj./, tím lépe dítě přechod do nové rodiny zvládne.

Po příchodu dítěte do rodiny pomáhá klíčový pracovník rodině v adaptačním období dítěte, kdy se dítě s novým prostředím sžívá.

Pracovník zjišťuje, jak na příchod dítěte reagují jednotliví členové rodiny, jaké mají vztahy mezi sebou, jaké jsou nejčastější obavy a očekávání. Pokud jsou v rodině děti /biologické, svěřené do PP/ věnuje zvýšenou pozornost tomu, jak oni celý proces vnímají a prožívají. Během adaptačního procesu by měl být klíčový pracovník k dispozici, aby byl celý proces pro

všechny klidný harmonický a přínosný. Pro dítě je vhodné hned v prvopočátku, aby si mohlo vzít sebou kufřík vzpomínek neboli deníček, pokud nějaký má. Je to významné právě v momentech změny prostředí, v zátěžových situacích, protože dítě může mít věci z kufříku spojené s pozitivními prožitky a může tak z nich čerpat.

Formy pomoci ze strany klíčového pracovníka:

- podpora ve vzájemné komunikaci členů rodiny
- zajištění odborné pomoci
- zajištění návazné služby
- psychická a emoční podpora dítěte
- psychická a emoční podpora pěstouna

Zájem biologických rodičů o kontakt s dítětem v NRP

Dítě by mělo znát své rodiče, pokud možno, znát svoji minulost, svůj původ, své kořeny. Sdělení by mělo proběhnout s citem, zohledněn by měl být věk a vyspělost dítěte. Náhradní rodiče by se o biologických rodičích neměli vyjadřovat negativně, expresivně, neměli by je hanit. Dítě za své rodiče nemůže, nemělo by cítit, vinu, hanbu, pokoření.

Samozřejmě pokud dítě má za sebou traumatické dětství a odmítá o svých rodičích hovořit, nenutíme jej, nehovoříme na dané téma, ale ani jej netajíme. Vyčkáme vhodného času, až dítě bude připraveno na toto téma hovořit či až se samo zmíní, téma mu nepodsouváme. Zájem dítěte by měl být prvořadým kritériem i zde. Nicméně bychom měli pracovat na jeho vnitřním zranění, na jeho sebepojetí. K tomu slouží metody, postupy, techniky a další aktivity pověřené osoby a také spolupráce s odborníky.

V případě stanovení **omezené formy kontaktu dítěte s biologickými rodiči soudem**, jsou metody zprostředkování asistovaného kontaktu dítěte, pěstounů a biologických rodičů popsány ve **Standardu č. 5** - „*Styk dítěte s biologickým rodiči*“.

Přijetí dalšího dítěte, narození dítěte do rodiny

V případě, že se náhradní rodiče rozhodují o **přijetí dalšího dítěte** do péče, je nutné v první řadě zjistit názor dítěte na tuto situaci, jeho emoční ladění, pocity, případné očekávání a i obavy. Na základě tohoto poznání je třeba **otevřeně hovořit jak s dítětem, tak s pěstouny a zvážit vhodnost přijetí - nepřijetí dalšího dítěte**.

Je třeba především zohlednit zájem dítěte, tj. zda, přijetí dalšího dítěte do rodiny je bezpečné, žádoucí, vhodné a přínosné.

Před **narozením nového člena** do rodiny je vhodné dítě připravovat na situaci pomocí rozhovorů, vyprávění si o miminku, čtením příběhů /dětská literatura, Příběhy berušky Milušky), ukazováním obrázků s tématem narození dítěte, kresbami, tvořivými aktivitami. Cílem je dítěti pomocí rozhovorů vysvětlit, že jeho postavení v rodině se narozením nového člena nezmění.

V obou případech je vhodné přibrat do celého procesu odborníka, který pomůže zmapovat veškerá rizika, ale zároveň i pozitiva.

Stěhování rodiny

I na možnost stěhování by mělo být dítě předem připravováno. Záleží na vzdálenosti, kam se rodina stěhuje, zda to bude znamenat pro dítě ztrátu prostředí, které zná, kde mu bylo dobře, popřípadě změnu školy, ztrátu přátel, kamarádů, spolužáků.

Výběr lokality by měl být /pokud možno/ s dítětem projednáván, dítě by mělo vědět co nejvíce o novém místě bydliště, aby se tak jeho obavy co možná nejvíce rozptýlili. Vstup do neznáma je vždy nepříjemným momentem, dítě si není jisto svým postavením. S dítětem by se mělo řešit sociální zapojení do nového prostředí, poskytnout mu oporu, bezpečí, jistotu. **V případě potřeby, kdy se dítě cítí nejisté, z nového prostředí má obavy, je dobré zvážení zapojení odborníka, např. psychologa, terapeuta.**

Změna školy, volba následného studia se zaměřením na budoucí uplatnění v životě

Změna školy většinou souvisí se stěhováním rodiny, přechodem ze stávající základní školy na jinou ZŠ, přechodem dítěte ze základní školy na učební obor, střední školu či vysokou školu.

Klíčový pracovník by měl **pomocí pozorování mapovat projevy dítěte**, během rozhovorů se ptát, jak se dítě cítí v novém kolektivu spolužáků, jak zapadlo do kolektivu, zda má dítě možnost nabídky a využití mimoškolních aktivit, kroužků.

Je důležité mapovat, zda má dítě kolem sebe někoho blízkého ze spolužáků, někoho, s kým tráví volný čas, zda se cítí dobře, nevyhýbá se docházce do školy, **zda se u něj neprojevují únikové mechanismy** – únik do nemoci, psychické problémy, zda se nezhoršil školní prospěch apod.

Adekvátně věku s dítětem hovoříme /u malých dětí např. vyprávěním, obrázky, pohádkovým příběhem/ o jednotlivých vývojových obdobích tak, aby dítě získávalo povědomí o celém cyklu života, o jeho dalším směřování, čím by chtělo být, až bude větší.

S přibývajícím věkem mapujeme schopnosti, dovednosti a možnosti dítěte a společně s ním, v návaznosti na školní výsledky vybíráme **vhodnou profesi** – učební obor, studium na střední škole.

V případě **následného studia** – výběru učebního oboru, střední školy, dbá klíčový pracovník na názor dítěte a zohledňuje jeho předpoklady ke studiu. Napomáhá dítěti ucelit vhodnou nabídku k výběru následného studia.

Rozvod náhradních rodičů, odchod člena rodiny

Dítě, adekvátně ke svému věku, by mělo být informováno o situaci v rodině, jako je například připravovaný **rozvod**. Nemělo by být opomenuto jako pasivní pozorovatel. O události je dobře **s dítětem hovořit dopředu, vysvětlit mu důvody rozvodu**, ujistit dítě, že za rozvrat nemůže. **Vytvořené vztahy členů rodiny k dítěti by měly zůstat zachovány**. Dítě by nemělo být bráno jako rukojmí, jako alibi, jako hromosvod. Zde je dobré opět volit spolupráci s odborníky, psychology, terapeuty, rodinnou poradnou, poradnou pro manželství a mezilidské vztahy apod.

Odchod jednoho člena rodin může být pro dítě zásadní, stěžejní změnou, se kterou je třeba se vyrovnat. Zejména, pokud zde byla vytvořena citová vazba na toho člena a dítě situaci může pociťovat jako ztrátu. Například se jedná o odchod partnera pečující osoby, biologického dítěte, někoho, kdo v rodině společně žil, nebo s kým se rodina často a pravidelně setkávala /např. babička, dědeček/.

S dítětem je třeba na toto téma hovořit, dát mu prostor a čas na zpracování emocí, vyjádření názoru na situaci a vytvořit k tomuto bezpečné rodinné prostředí.

Vážné onemocnění člena rodiny, úmrtí

Zde záleží na charakteru onemocnění a jeho prognóze, jeho projevech. V případě potřeby je dobré **volit případnou spolupráci s odborníky**, psychology, terapeuty. Snažit se, pokud lze,

aby dítě situace příliš nezasáhla, příliš neděsila. Vhodné není ani nereálný slib, v případě, že víme, že nemoc je vážná.

Onemocnění pěstouna, který sám pečuje o dítě, by mělo být řešeno:

- kdo se o dítě postará během hospitalizace pěstouna v nemocnici
- kdo převezme péči v případě náhlého zhoršení zdravotního stavu - vytipovat vhodnou osobu ze širšího příbuzenstva, blízkých lidí, ze strany známých, přátel, popř. ZVOP a další.

Pod vlivem vážné nemoci, nehody, autohavárie se může trvale změnit zdravotní stav člena rodiny – **handicap člena rodiny**.

Zde je přínosná spolupráce s odborníkem, využití síťování služeb, služeb podpůrného rázu, tj. organizace, které mají cílovou skupinu: osoby s mentálním či tělesným postižením apod.

Úmrtí pěstouna, člena rodiny je vždy pro dítě traumatizující. Velice záleží na tom, jak silná citová vazba byla mezi dítětem a členem rodiny vytvořena. Proto pokud je pro dítě situace příliš bolestivá, **hovoříme s dítětem úměrně chápání jeho věku**, vedeme ho ke smíření se s danou situací.

Vždy měl by být zohledněn věk dítěte, velmi malé děti smrt nechápu, nerozumí tomu, že někdo „umřel“.

I zde je dobré opět volit **případnou spolupráci s odborníky**, psychology, terapeuty.

Zletilost, ukončení pěstounské péče

Dítě by mělo být srozuměno s tím, že **zletilostí zaniká dohoda o výkonu pěstounské péče**, tj. i spolupráce s klíčovým pracovníkem.

Dítěti musí být vysvětleno, že **zánik pěstounské péče neznamená, že dítě musí opustit náhradní rodinu a zpřetrhat všechny vazby**. Zázemí a podpora ze strany náhradní rodiny může i nadále trvat, naopak je žádoucí vždy v případě, že dítě není na samostatný vstup do života zcela připraveno.

Nicméně na samostatnost by dítě být připravováno mělo. Je to i jedno z kritérií, které klíčový pracovník při spolupráci s rodinou a dítětem sleduje a pomáhá rozvíjet.

Zpracováno dne: 15. 10. 2018

předsedkyně „Dětského úsvitu“, z. s.